

Bálint Ferenc

Az ezredtulajdonosi rendszer az osztrák–magyar hadseregben

Károly-bakák, Mária Terézia ezred, Császár-huszárok, Vilmos-huszárok. A magyar, illetve az osztrák–magyar hadtörténelemmel foglalkozó érdeklődő rendszeresen találkozhat ehhez hasonló alakulat-elnevezésekkel. Nem más ez, mint az úgynevezett ezredtulajdonosi rendszer, amely idehaza a Monarchia bukásával jórészt feledésbe ment, bár vannak országok, ahol ma is él és létezik.

Az ezredtulajdonosság intézménye a 17. század elején kezdett kialakulni. Az európai hadügyi forradalom nyomán ekkor jött létre az ezred mint katonai alapegység. Parancsnoka, az ezredes, az a személy, aki az uralkodótól engedélyt, kiváltságot kapott egy ezred felállítására. Mivel ekkor még nemigen beszélhetünk állandó hadseregekről, az ezred egy-egy háború tartamára jött létre, majd a harcok elültével fel is oszlott. Az ellenségeskedések ideje alatt azonban az ezredes nemcsak vezette, hanem „tulajdonolta” is az ezredét, mivel igen széleskörű jogokkal rendelkezett az alakulathoz tartozó katonák felett. Ezek között a legnagyobb az ítélkezés, az ezredtulajdonosnak ugyanis pallosjoga volt, tehát akár halálbüntetést is kiszabhatott az ezred tagjaira, de ugyanúgy kegyelmet is adhatott. Ezen túlmenően ő döntött a zsoldról, a tisztek kinevezéséről, házassági engedélyekről, de még az egyenruha színéről és formájáról is. A jogokkal természetesen kötelezettségek is jártak, az ezredtulajdonos felelt az egység kiképzéséért és harckészségéért. Az ezredtulajdonos egyszersmind névadója is lett ezredének, hiszen az egyes ezredeket a tulajdonos nevével különböztették meg. Az osztrák gyalogezredek 1769-ben, a lovasezredek 1798-ban ugyan hadrendi számokat is kaptak, de a gyakorlatban továbbra is az ezrednév maradt használatban. Az ezrednév sok esetben fontos szerepet játszott a csapatszellem kialakulásában és az egységtudat megteremtésében. Főként akkor volt ez így, ha egy-egy ezredtulajdonos hosszú ideig birtokolta az alakulatot. Ilyenkor az ezrednév szorosan összeforrt a csapattal. Ilyen volt például a 39. gyalogezred esete, amely 1827-től 1866-ig, 39 éven keresztül Dom Miguel¹ portugál infáns nevét viselte. Az ezredtulajdonosi cím egyébként a 19. század második felétől már élethosszig szólt.

Szót kell ejteni a másod-ezredtulajdonosokról is. Ennek igazából akkor volt nagy jelentősége, amikor az ezredtulajdonosság még tényleges joggyakorlással is járt. Ám ha az illető ezredtulajdonosnak nem volt lehetősége, vagy ideje erre (például uralkodók, vagy külföldi tulajdonosok esetén), akkor egy általa megbízott helyettes, általában tábornok látta el ezt a feladatot. 1866 után a másodtulajdonos intézménye jórészt megszűnt, de egyes esetekben tovább élt, mint azt később látni fogjuk.

Az állandó hadseregek megjelenésével az ezredtulajdonosi jogok folyamatosan csorbultak. Az egyenruhák színét és kialakítását központilag határozták meg, a tiszt kinevezések jogát pedig fokozatosan átvette az állam. Az osztrák hadseregben például 1849-ig a törzstiszteket is az ezredtulajdonos nevezte ki, a főtiszti kinevezések joga azonban ez után is megmaradt, az archaikus rendszer hibáival együtt. Az 1866-os königráti vereség után bevezetett változások jóformán minden joguktól megfosztották az ezredtulajdonosokat, így e tisztségnek a jövőben csupán a szimbolikus jelentése maradt meg, de ezredtulajdonosi méltóságot kapni továbbra is megtiszteltetésnek számított. Az ezredtulajdonos meghatározott alkalmakkor felölthette ezrede egyenruháját, természetesen ezredesi rendfokozattal ellátva, függetlenül attól, hogy egyébként milyen katonai

¹ Dom Miguel de Bragança (1802-1866) 1828 és 1834 között I. Mihály néven Portugália királya volt, a trón elvesztése után Bécsben és Németországban élt, trónigényéről haláláig nem mondott le.

rangot viselt. A ruha elkészíttetése tulajdonképpen kötelező volt, a cím elnyerését ugyanis személyesen kellett megköszönni az uralkodónak, az etikett szerint az ezredesi uniformist viselve. Ferenc József egyébként kifejezetten jó néven vette, ha az ezredtulajdonosok ezredük egyenruhájában mutatkoztak, de természetesen csak akkor, ha erre az öltözködési szabályok lehetőséget adtak.

Az alábbiakban 1914-ben az I. világháború előestéjén, az osztrák–magyar haderőben meglévő ezredtulajdonosokat fogom áttekinteni, méghozzá méltóságuk szerint rendszerezve. Eszerint az ezredtulajdonosokat öt nagy csoportra lehet felosztani: az uralkodó, valamint az uralkodócsalád tagjai, külföldi koronás fők és trónörökösök, az osztrák–magyar tábornoki kar tagjai és végül az elhunyt történelmi személyek, akik örökös ezredtulajdonosságot nyertek el. A háború időtartama alatt bekövetkezett ezredtulajdonos-váltásokat írásom végén részletezem.

A táblázatok oszlopainak jelentése:

1. Az alakulat hadrendi száma, neve, valamint az ezredtulajdonos neve. A linkek olyan (magyar, vagy idegen nyelvű) oldalakra mutatnak, ahol az ezredtulajdonosról lehet bővebb információkat találni. Néhány esetben csak fényképre mutat a link.

2. Az alakulat alapításának éve.

3. Az alakulat központja, gyalogezredeknél a toborzási központ, a többinél a pótkeret állomáshelye. Minden esetben a napjainkban használatos, illetve a magyarban használt névalak szerepel.

4. Az év, amikor az aktuális ezredtulajdonos megkapta az alakulatot.

1914-ben már nem minden alakulat büszkélkedhetett ezredtulajdonossal. A közös hadsereg gyalogezredei, a lovasság, a tüzérség tábori tarackos és vartüzér-ezredei rendelkeztek tulajdonossal.

A haderő más egységei közül még néhánynak voltak hasonló kiváltságai: a 10. tábori vadászszázlóját az 1848-ban Vicenzánál hősi halált halt Kopal² ezredes nevét viselte. Három gyalogezred (a 16., 70. és 79.)³ hivatalos megnevezésében ott volt a felállítási központjuk, a jászkun 13. huszárezred, a tiroli vadászrezdek, valamint a tirol-vorarlbergi 14. hegyitüzér-ezred esetében pedig a terület neve, ahonnan a legénység származott. A tiroli vadászok és a 14-es hegyitüzérek tulajdonosa egyébként maga Ferenc József volt. Ő azonban más tulajdonosi méltóságokat is viselt.

Általános szabályként az uralkodó minden csapatnemből birtokolt egy-egy ezredet. Ezek az uralkodóváltással szálltak át az utódra, egyszerűen Császár (Kaiser) névvel illették őket. Az alakulatokat az alábbi táblázat foglalja össze:

1.	2.	3.	4.
1. (sziléziai) gyalogezred	1715	Opava	1848
11. (morva) dragonyosezred	1688	Stockerau	1848
1. huszárezred	1756	Nagyvárad	1848
1. tiroli császárvadász-ezred	1895	Innsbruck	1895
2. tiroli császárvadász-ezred	1895	Bressanone	1895

² Karl von Kopal ezredes (1788-1848), a 10. vadászszázlóját parancsnokaként elszenvedett sebesülésébe halt bele, posztumusz megkapta a Mária Terézia Rendet. Nevét jelenleg az osztrák haderő egyik vadászszázlóját viseli.

³ Ezeket lásd a megfelelő táblázatban.

1.	2.	3.	4.
3. tiroli császárvadász-ezred	1895	Terento	1895
4. tiroli császárvadász-ezred	1895	Hall in Tirol	1895
4. (galíciai) ulánusezred	1813	Lviv	1848
8. tábori tarackosezred	1854(1908)	Prága	1848
1. (alsó-ausztriai-morva) vartüzér-ezred	1891	Bécs	1891
14. tiroli és vorarlbergi hegyitüzér-ezred	1913	Innsbruck	1913

Látható, hogy Ferenc József trónra lépésekor kapta meg a tulajdonolt ezredeket, kivéve a tüzérséget, ahol az átszervezések miatt kissé másként alakulnak a dátumok. A felsoroltakon kívül az 1. dragonyos és a 6. ulánusezred másodtulajdonosa is Ferenc József volt, de ennek részletei az örökös ezredtulajdonosokról szóló részben olvashatók.

Ferenc Józsefről feljegyezték, hogy a megfelelő alkalmakkor rendszeresen viselte a belföldi ezredtulajdonosi egyenruhákat.

A császár személyével kapcsolatosan mindenképp érdemes megemlíteni mindazon külföldi alakulatokat, ahol I. Ferenc József ezredtulajdonosi méltóságot viselt.

1.	2.	3.	4.
Németország			
2. (Ferenc császár) gárda-gránátos ezred	1814	?	1849
16. (schleswig-holsteini) huszárezred	1866	Schleswig	1873
17. (szász királyi 1.) ulánusezred	1867	Oschatz	1891
122. (würtembergi 4.) lövészezred	1806	Heilbronn	1892
13. bajor királyi gyalogezred	1806	Ingolstadt	1851
Nagy-Britannia			
1. királyi dragonyos gárdaezred	1685	?	1896
Oroszország			
kekszholmi testőr gránátosezred	1710	Priozersk	1848
belgorodi 12. ulánusezred	1775	Belgorod	1880

Uralkodócsalád

Nem csak Ferenc József, hanem a császári család több férfitagja is kapott ezredtulajdonosi méltóságot. Nem véletlenül említem a férfi családtagokat, ugyanis a Habsburg Birodalomban kizárólag férfiak voltak ezredtulajdonosok, ellentétben például a német, vagy az orosz hadsereggel, ahol számos főrangú hölgy viselt ilyen tisztséget.

Bár igazából tisztséghez kötött pozíció volt, mégis ide kívánczik Bécs „háziezrede”, a 4. gyalogezred, amelynek ezredtulajdonosa a Német Lovagrend nagymestere volt. E tiszteket a 18. század végétől osztrák főhercegek töltötték be, 1894 és 1923 között Jenő főherceg volt a nagymester, aki e mellett 1890 óta a 41. gyalogezred tulajdonosa volt.

A győri 19. gyalogezredet születésekor, 1858-ban Rudolf trónörökös kapta meg, majd halála után Ferenc Ferdinánd lett az ezred tulajdonosa 1890-ben. Utóbbi a 7. ulánus és a 6. tábori tarackos ezred

tulajdonosa is volt. Érdeemes még megemlíteni Lajos Szalvátor főherceget is, aki az összes ezredtulajdonos közül a legalacsonyabb katonai rendfokozattal rendelkezett, az 58. gyalogezred tulajdonosaként ezredes volt, de mellé nem volt tábornoki rangja, mint a többi főhercegnek.

1.	2.	3.	4.
Gyalogezredek			
4. (alsó-ausztriai) gyalogezred A Német Lovagrend Nagymestere (Jenő főherceg)	1696	Bécs	1696 (1894)
8. (morva) gyalogezred Károly István főherceg (1860-1933)	1642	Brünn	1890
18. (cseh) gyalogezred Lipót Szalvátor főherceg, vezérezredes (1863-1931)	1682	Königgrätz	1893
19. (magyar) gyalogezred Ferenc Ferdinánd főherceg, lovassági tábornok (1863-1914)	1734	Győr	1890
41. (bukovinai) gyalogezred Jenő főherceg, lovassági tábornok (1863-1954)	1701	Csernyivci	1890
45. (galíciai) gyalogezred József Ferdinánd főherceg vezérezredes (1872-1942)	1816	Sanok	1905
52. (magyar) gyalogezred Frigyes főherceg, tábornagy (1856-1936)	1741	Pécs	1879
58. (galíciai) gyalogezred Lajos Szalvátor főherceg, ezredes (1847-1915)	1763	Ivano-Frankivszk	1867
65. (magyar) gyalogezred Lajos Viktor főherceg, gyalogsági tábornok (1842-1919)	1860	Munkács	1860
66. (magyar) gyalogezred Péter Ferdinánd főherceg, gyalogsági tábornok (1874-1948)	1860	Ungvár	1908
Dragonyosezredek			
15. (alsó-ausztriai-morva) dragonyosezred József főherceg, tábornagy (1872-1962)	1891	Wiener Neustadt	1905
Huszárezredek			
15. huszárezred Ferenc Szalvátor főherceg, lovassági tábornok (1866-1939)	1701	Nyíregyháza	1898
Ulánusezredek			
7. (galíciai) ulánusezred Ferenc Ferdinánd főherceg, lovassági tábornok (1863-1914)	1758	Berezsani	1897
Tábori tarackosezredek			
6. tábori tarackosezred Ferenc Ferdinánd főherceg, lovassági tábornok (1863-1914)	1854	Kassa	1898
13. tábori tarackosezred Lipót Szalvátor főherceg, vezérezredes (1863-1931)	1854	Zágráb	1910

Külföldi ezredtulajdonosok

Jó néhány osztrák–magyar alakulat büszkélkedhetett külföldi ezredtulajdonossal. 1914-ben valamennyi ilyen személy koronás fő volt, trónörökös, vagy valamelyik uralkodócsalád magas rangú tagja. A 19. században ritkán ugyan, de előfordult, hogy kiemelkedő külföldi hadvezérek is kaptak

ezredtulajdonosságot, például Helmuth von Moltke⁴ porosz tábornagy, aki 1889-től haláláig a 71. gyalogezred tulajdonosa volt.

Sok uralkodó még trónörökösként kapta meg ezredtulajdonosi címét, amely természetesen akkor is megmaradt, ha az illető trónra lépett, ilyenkor azonban az új cím belekerült az elnevezésbe is. A későbbi II. Vilmos még mint porosz herceg kapta meg a 7. huszárezredet, majd a Német Birodalom trónörökösévé és később császárává is ő birtokolta ezt a címet. Fontos megjegyezni, hogy uralkodóváltáskor az ezredtulajdonosság nem öröklődött a trónnal együtt, bár erre is akadt példa: a hatos huszárokat a napóleoni háborúk óta a württembergi uralkodók kapták, az ezredet épp ezért csupán „würtembergerek” néven is emlegették. Más esetekben azonban az újonnan trónra lépő uralkodó nem kapta meg elődje ezredtulajdonosi jogait, ebben nyilván komoly szerepe volt az aktuális diplomáciai széljárásnak is. A tulajdonosi jog adományozásában a külkapcsolatok mellett a dinasztikus kapcsolatok is szerepet játszottak, így számos, a Habsburgokkal rokonságban álló koronás fő részesült ilyen elismerésben, például III. Lajos bajor király, akinek édesanyja és felesége is a tágabb Habsburg famíliából került ki.

1.	2.	3.	4.
Gyalogezredek			
6. (magyar) gyalogezred I. Károly román király (1839-1914)	1762	Újvidék	1880
10. (galíciai) gyalogezred V. Gusztáv a svédek, a gótok és a vendek királya (1858-1950)	1715	Przemysl	1908
11. (cseh) gyalogezred János György szász herceg (1869-1938)	1629	Písek	1902
14. (felső-ausztriai) gyalogezred Ernő Lajos hesseni nagyherceg (1868-1937)	1733	Linz	1893
20. (galíciai) gyalogezred Henrik porosz herceg (1862-1929)	1681	Újszandec	1889
27. (stájer) gyalogezred I. Albert belga király (1875-1934)	1682	Graz	1910
28. (cseh) gyalogezred III. Viktor Emánuel olasz király (1896-1947)	1698	Prága	1900
38. (magyar) gyalogezred XIII. Alfonz spanyol király (1886-1941)	1814	Kecskemét	1905
42. (cseh) gyalogezred Ernő Ágost braunschweigi herceg (1887-1953)	1685	Terezín	1879
43. (magyar) gyalogezred Rupprecht bajor koronaherceg (1869-1955)	1814	Karánsebes	1902
50. (magyar) gyalogezred Frigyes badeni nagyherceg (1857-1928)	1762	Gyulafehérvár	1908
55. (galíciai) gyalogezred I. Miklós montenegrói király (1841-1921)	1799	Berezsani	1912
62. (magyar) gyalogezred III. Lajos bajor király (1845-1921)	1798	Marosvásárhely	1913
73. (cseh) gyalogezred Albrecht württembergi herceg (1865-1939)	1860	Cheb	1898
77. (galíciai) gyalogezred Fülöp württembergi herceg (1838-1917)	1860	Szambir	1892

⁴ gróf Helmuth Karl Bernhard von Moltke (1800-1891) porosz tábornagy, vezérkari főnök

1.	2.	3.	4.
80. (galíciai) gyalogezred Vilmos Ernő Szász-Weimar-Eisenach nagyhercege (1876-1923)	1860	Zolochiv	1908
96. (horvát) gyalogezred Ferdinánd román koronaherceg (1865-1927)	1883	Károlyváros	1908
Dragonyosezredek			
3. (alsó-ausztriai) dragonyosezred Frigyes Ágost szász király (1865-1932)	1768	Bécs	1905
6. (morva) dragonyosezred IV. Frigyes Ferenc mecklenburg–schwerini nagyherceg (1882-1945)	1701	Brno	1908
12. (morva-sziléziai) dragonyosezred Nyikolaj Nyikolajevics orosz nagyherceg (1865-1929)	1798	Olmütz	1897
Huszárezredek			
2. huszárezred Frigyes Lipót porosz herceg (1865-1931)	1743	Nagyszeben	1893
4. huszárezred Artúr brit királyi herceg (1850-1942)	1734	Lugos	1893
6. huszárezred II. Vilmos württembergi király (1848-1921)	1734	Gyöngyös	1891
7. huszárezred II. Vilmos német császár és porosz király (1859-1941)	1798	Budapest	1885
11. huszárezred I. Ferdinánd bolgár cár (1861-1948)	1762	Szombathely	1909
13. jász kun huszárezred Vilmos porosz királyi herceg (1882-1951)	1859	Kecskemét	1900
Ulánusezredek			
5. (horvát) ulánusezred II. Miklós orosz cár (1868-1917)	1848	Varasd	1894
Tábori tarackosezredek			
1. tábori tarackos ezred Szergej Mihajlovics orosz nagyherceg (1869-1918)	1854	Krakkó	1906
7. tábori tarackos ezred Lipót bajor királyi herceg (1846-1930)	1872	Temesvár	1872
12. tábori tarackos ezred V. György Nagy-Britannia és Írország királya, India császára (1865-1936)	1854	Nagyszeben	1903

Örökös ezredtulajdonosok

Az ezredtulajdonosság egyik külön változata volt az örök időkre szóló (immerwährend) tulajdonosi jog.

A 2. gyalogezredet 1814-ben I. Sándor orosz cár nyerte el. 1825-ben bekövetkezett halála után az alakulat új ezredtulajdonost kapott, akinek a nevét azonban nem vette fel, így továbbra is Sándor cár maradt a névleges ezredtulajdonos. A néhai orosz uralkodó neve alatt persze idővel cserélődtek a másod-ezredtulajdonosok, míg végül 1894-től II. Miklós cár töltötte be a tisztséget, de a 2. gyalogezred továbbra is I. Sándor nevét viselte.

Ez a megoldás a 20. század elején már nem volt jellemző, egy-két esetet kivéve. A már említett 2. gyalogezred mellett az I. Vilmos német császár nevét viselő 34. gyalogezred tulajdonosi jogait II.

Vilmos gyakorolta. A II. József nevét viselő 6. ulánusok és a Ferenc császárról elnevezett 1. dragonosok másod-ezredtulajdonosi tisztét Ferenc József töltötte be.

1888-ban több alakulat kapott „történelmi” ezredtulajdonost, általában a korábbi háborúk kiemelkedő hadvezéreit, vagy a birodalom egykori uralkodóit, majd 1891-ben még négy tüzérezrednek lett örökös tulajdonosa. Az örökös ezredtulajdonosok között egyébként Mária Teréziától felfelé valamennyi egykori Habsburg-uralkodó megtalálható volt, az egykori császárnő volt egyébként az egyetlen – jelképes – női ezredtulajdonos.

1.	2.	3.	4.
Gyalogezredek			
2. (magyar) gyalogezred I. Sándor orosz cár (1777-1825)	1741	Brassó	1814
3. (morva) gyalogezred Károly főherceg tábornagy (1771-1847)	1715	Kroměříž	1780
7. (karintiai) gyalogezred gróf Ludwig Andreas von Khevenhüller tábornagy (1683-1744)	1691	Klagenfurt	1888
9. (galíciai) gyalogezred gróf Charles Joseph de Croix von Clerfayt (1733-1789)	1725	Sztrí	1888
13. (galíciai) gyalogezred gróf Guido von Starhemberg tábornagy (1657-1737)	1814	Krakkó	1888
21. (cseh) gyalogezred gróf Otto Ferdinand von Abensperg und Traun tábornagy (1677-1748)	1733	Čáslav	1888
22. (dalmát) gyalogezred gróf Franz Moritz von Lacy tábornagy (1725-1801)	1709	Sinj	1888
23. (magyar) gyalogezred Lajos Vilmos badeni őrgróf tábornagy (1655-1707)	1814	Zombor	1888
29. (magyar) gyalogezred báró Ernst Gideon von Laudon tábornagy (1716-1790)	1709	Nagybecskerek	1888
32. (magyar) gyalogezred Mária Terézia császárné és királynő (1717-1780)	1741	Budapest	1888
33. (magyar) gyalogezred II. Lipót császár (1747-1792)	1741	Arad	1888
34. (magyar) gyalogezred I. Vilmos német császár és porosz király (1797-1888)	1733	Kassa	1841
36. (cseh) gyalogezred Maximilian Ulysses Browne birodalmi gróf tábornagy (1705-1757)	1683	Mladá Boleslav	1888
37. (magyar) gyalogezred József Károly főherceg lovassági tábornok (1833-1905)	1741	Nagyvárad	1856
44. (magyar) gyalogezred Albert főherceg tábornagy (1817-1895)	1744	Kaposvár	1830
49. (alsó-ausztriai) gyalogezred báró Heinrich von Heß (1788-1870)	1715	Sankt Pölten	1844
54. (morva) gyalogezred gróf Ernst Rüdiger von Starhemberg tábornagy (1638-1701)	1661	Olmütz	1888
56. (galíciai) gyalogezred gróf Leopold Joseph von Daun tábornagy (1705-1766)	1684	Wadowice	1888
57. (galíciai) gyalogezred Frigyes Jósiasz Szász-Coburg-Saalfeld hercege tábornagy (1737-1815)	1689	Tarnów	1888

1.	2.	3.	4.
59. (salzburg-felsőausztriai) gyalogezred Rainer Ferdinánd főherceg gyalogsági tábornok(1827-1913)	1682	Salzburg	1852
67. (magyar) gyalogezred báró krajovai és topolyai Kray Pál tábornagy (1735-1804)	1860	Eperjes	1888
79. (horvát) otočaci gyalogezred gróf Josip Jelačić Bužimski tábornagy (1801-1859)	1860	Otočac	1873
Dragonyos ezredek			
1. (cseh) dragonyosezred I. Ferenc császár (1768-1835)	1768	Most	1888
4. (felső-ausztriai-salzburgi) dragonyosezred I. Ferdinánd császár (1793-1875)	1672	Wels	1888
7. (cseh) dragonyosezred Lotharingiai Károly herceg tábornagy (1643-1690)	1663	Stará Boleslav	1888
8. (cseh) dragonyosezred gróf Raimondo Montecuccoli (1608-1690)	1618	Pardubice	1888
9. (galíciai-bukovinai) dragonyosezred Albert főherceg tábornagy (1817-1895)	1682	Kolomija	1895
10. (cseh) dragonyosezred I. János József liechtensteini herceg (1760-1836)	1631	Jindřichův Hradec	1888
13. (cseh) dragonyosezred Savoyai Jenő herceg tábornagy (1663-1736)	1682	Postoloprty	1683
14. (cseh) dragonyosezred Alfred zu Windisch-Grätz herceg tábornagy (1787-1862)	1725	Kaltovy	1835
Huszárezredek			
3. huszárezred gróf futaki Hadik András tábornagy (1710-1790)	1702	Arad	1888
5. huszárezred gróf Joseph Wenzel Radetzky tábornagy (1766-1858)	1798	Komárom	1848
9. huszárezred gróf fogarasi Nádasdy Ferenc tábornagy (1708-1783)	1688	Sopron	1888
10. huszárezred III. Frigyes Vilmos porosz király (1770-1840)	1741	Székesfehérvár	1814
Ulánusezredek			
2. (galíciai) ulánusezred Karl Philipp zu Schwarzenberg herceg tábornagy (1771-1820)	1790	Tarnów	1800
3. (galíciai) ulánusezred Károly főherceg tábornagy (1771-1847)	1801	Horodok	1802
6. (galíciai) ulánusezred II. József császár (1741-1790)	1688	Przemysl	1888
11. (cseh) ulánusezred II. Sándor cár (1818-1851)	1814	Terezín	1849
Tábori tarackosezredek			
3. tábori tarackosezred Vilmos főherceg tábornagy (1827-1894)	1854	Maribor	1854
5. tábori tarackosezred Albert főherceg tábornagy (1817-1895)	1854	Pozsony	1887
9. tábori tarackosezred I. József Vencel liechtensteini herceg (1696-1772)	1854	Jaroměř	1888
11. tábori tarackosezred báró Josef von Smola vezérőrnagy (1764-1820)	1854	Lviv	1891

Vártüzér-ezredek			
3. (cseh-galíciai) vártüzér-ezred Franz Ulrich Kinsky herceg tábornagy (1726-1792)	1891	Przemyśl	1891
4. (stájer-karintiai) vártüzér-ezred báró Joseph von Colloredo tábornagy (1735-1818)	1891	Pola	1891
5. (stájer-karintiai) vártüzér-ezred báró Johann Theodor von Rouvroy tábornagy (1727-1789)	1891	Cattaro	1891

Tábornokok

Az ezredtulajdonosok legnépesebb csoportját a tábornoki kar tagjai alkották, akik szolgálatuk elismeréseképpen kaptak ezredtulajdonosságot. Míg korábban akár vezérőrnagyok is lehettek ezredtulajdonosok, 1914-ben egyetlen kétcillagos tábornokot találunk a felsorolásban: a hatos vártüzér-ezred tulajdonosát, Kollarz altábornagyot. A többiek kivétel nélkül három csillagot viselő gyalogsági, vagy lovassági tábornokok, illetve tábornokseregek és még magasabb rendfokozatúak. A tábornokok általában a saját hadtestük területéről kaptak ezredet, illetve lehetőség szerint saját fegyvernemüknek megfelelő alakulat tulajdonosi jogát adományozták számukra. Ez persze nem mindig volt lehetséges, így elő-előfordult, hogy lovassági tábornokok és tábornokseregek gyalogezerdek tulajdonosai lettek.

Az alábbi táblázat magában foglalja azokat az alakulatokat is, amelyeknek 1914-ben nem volt ezredtulajdonosuk.

1.	2.	3.	4.
Gyalogezerdek			
5. (magyar) gyalogezred báró Wilhelm von Klobučar lovassági tábornok (1843-1924)	1762	Szatmárnémeti	1904
12. (magyar) gyalogezred Oskar Parmann gyalogsági tábornok (1844-1916)	1702	Komárom	1904
15. (galíciai) gyalogezred báró Friedrich von Georgi, vezérezredes (1852-1926)	1701	Ternopil	1912
16. (horvát) varasdi gyalogezred báró Arthur Giesl von Gieslingen, lovassági tábornok (1857-1935)	1703	Belovár	1913
17. (krajnai) gyalogezred lovag Hugo von Milde gyalogsági tábornok (1834-1916)	1674	Ljubjana	1897
24. (galíciai-bukovinai) gyalogezred báró Heinrich Kummer von Falkenfeld lovassági tábornok (1852-1929)	1662	Kolomija	1910
25. (magyar) gyalogezred Hermann Edler von Pokorný lovassági tábornok (1839-1925)	1672	Losonc	1901
26. (magyar) gyalogezred Viktor Schreiber tábornokserege (1850-1923)	1717	Esztergom	1910
30. (galíciai) gyalogezred Franz Schoedler gyalogsági tábornok (1851-1928)	1725	Lviv	1910
31. (magyar) gyalogezred Eduard Pucherna gyalogsági tábornok (1845-1923)	1741	Nagyszeben	1905
35. (cseh) gyalogezred báró Moritz Daublebsky von Sterneck gyalogsági tábornok (1834-1917)	1683	Pízen	1890
39. (magyar) gyalogezred gróf Franz Conrad von Hötzendorf, tábornagy (1852-1925)	1756	Debrecen	1909

1.	2.	3.	4.
40. (galíciai) gyalogezred lovag Arthur Pino von Friedenthal gyalogsági tábornok (1843-1930)	1733	Rzeszów	1906
46. (magyar) gyalogezred báró Fejérváry Géza gyalogsági tábornok (1833-1914)	1762	Szeged	1887
47. (stájer) gyalogezred gróf Friedrich von Beck-Rzikowsky vezérezredes (1830-1920)	1682	Maribor	1883
48. (magyar) gyalogezred báró dentai Rohr Ferenc tábornagy (1854-1927)	1798	Nagykanizsa	1913
51. (magyar) gyalogezred Svetozar Borojević von Bojna tábornagy (1856-1920)	1702	Kolozsvár	1913
53. (horvát) gyalogezred báró Viktor Karl Dankl von Krašnik vezérezredes (1854-1941)	1741	Zágráb	1913
60. (magyar) gyalogezred lovag Alfred von Ziegler gyalogsági tábornok (1854–1921)	1798	Eger	1912
61. (magyar) gyalogezred lovag Liborius von Frank gyalogsági tábornok (1848-1935)	1798	Temesvár	1910
63. (magyar) gyalogezred báró Heinrich von Pitreich gyalogsági tábornok (1841-1920)	1860	Beszterce	1903
64. (magyar) gyalogezred báró Moritz Auffenberg von Komarów gyalogsági tábornok (1852-1928)	1860	Szászváros	1910
68. (magyar) gyalogezred báró Joseph von Reicher gyalogsági tábornok (1834-1919)	1860	Szolnok	1890
69. (magyar) gyalogezred báró Ernst Freiherr von Leithner tábornagy (1852-1914)	1860	Székesfehérvár	1913
70. (szlavón) péterváradai gyalogezred Michael Ludwig von Appel gyalogsági tábornok (1856-1915)	1860	Pétervárad	1913
71. (magyar) gyalogezred Galgóczy Antal gyalogsági tábornok (1837-1929)	1860	Trencsén	1891
72. (magyar) gyalogezred báró Emil David von Rohnfeld gyalogsági tábornok (1837-1918)	1860	Pozsony	1890
74. (cseh) gyalogezred báró Franz Xaver von Schönaich gyalogsági tábornok (1844-1916)	1860	Jičín	1903
75. (cseh) gyalogezred	1860	Jindřichův Hradec	1912
76. (magyar) gyalogezred báró Daniel von Salis-Soglio tábornagy (1826-1919)	1860	Sopron	1891
78. (szlavón) gyalogezred Raimund Gerba gyalogsági tábornok (1849-1918)	1860	Eszék	1910
81. (morva) gyalogezred báró Johann Baptist von Waldstätten gyalogsági tábornok (1833-1914)	1883	Igló	1887
82. (magyar) gyalogezred báró Ludwig Schwitzer von Bayersheim gyalogsági tábornok (1839-1919)	1883	Székelyudvarhely	1898
83. (magyar) gyalogezred báró Karl von Schikofsky gyalogsági tábornok (1850-1927)	1883	Szombathely	1910
84. (alsó-ausztriai) gyalogezred báró Arthur von Bolfras vezérezredes (1838-1922)	1883	Bécs	1900
85. (magyar) gyalogezred báró kis-demeteri Gaudernák József lovassági tábornok (1848-1924)	1883	Máramarossziget	1906
86. (magyar) gyalogezred báró Karl von Steininger gyalogsági tábornok (1847-1929)	1883	Szabadka	1906

1.	2.	3.	4.
87. (stájer) gyalogezred báró Eduard Succovaty von Vezza gyalogsági tábornok (1839-1919)	1883	Celje	1897
88. (cseh) gyalogezred	1883	Beroun	1913
89. (galíciai) gyalogezred báró Eugen von Albori gyalogsági tábornok (1839-1915)	1883	Horodok	1895
90. (galíciai) gyalogezred Adolf Horsetzky Edler von Hornthal gyalogsági tábornok (1847-1929)	1883	Jarostaw	1905
91. (cseh) gyalogezred báró Hubert von Czibulka gyalogsági tábornok (1842-1914)	1883	České Budějovice	1904
92. (cseh) gyalogezred Lothar Edler von Hortstein gyalogsági tábornok (1855-1944)	1883	Chomutov	1913
93. (morva) gyalogezred	1883	Šumperk	1913
94. (cseh) gyalogezred báró Albert von Koller gyalogsági tábornok (1849-1942)	1883	Turnov	1907
95. (galíciai) gyalogezred báró Kövess Hermann tábornagy (1854-1924)	1883	Csortkiv	1912
97. (tengermellék-krajnai) gyalogezred báró Georg Freiherr von Waldstätten címzetes gyalogsági tábornok (1837-1918)	1883	Trieszt	1892
98. (cseh) gyalogezred báró Adolf Rummer von Rummershof gyalogsági tábornok (1847-1918)	1883	Vysoké Mýto	1910
99. (morva) gyalogezred	1883	Znojmo	1913
100. (sziléziai-morva) gyalogezred Moritz von Steinsberg gyalogsági tábornok (1851-1933)	1883	Cieszyn	1908
101. (magyar) gyalogezred báró Karl Draths Schmidt von Bruckheim címzetes gyalogsági tábornok (1837-1922)	1883	Békéscsaba	1905
102. (cseh) gyalogezred Oskar Potiorek tábornagy (1853-1933)	1883	Benešov	1910
Dragonyosezredek			
2. (cseh) dragonyosezred gróf Eduard von Paar vezérezredes (1837-1919)	1672	Dobřany	1890
Huszárezredek			
8. huszárezred nádasi Tersztyánszky Károly vezérezredes (1854-1921)	1696	Szabadka	1913
12. huszárezred	1800	Kassa	1910
14. huszárezred Kolossváry Dezső lovassági tábornok (1855-1919)	1859	Nyíregyháza	1913
16. huszárezred gróf Üxküll-Gyllenband Sándor lovassági tábornok (1836-1915)	1798	Debrecen	1891
Ulánusezredek			
1. (galíciai) ulánusezred lovag Rudolf von Brudermann lovassági tábornok (1851-1941)	1791	Krakkó	1907
8. (galíciai) ulánusezred gróf Karl von Auersperg lovassági tábornok (1843-1926)	1718	Ivano-Frankivszk	1906
12. (horvát-szlavón) ulánusezred gróf Karl Georg von Huyn vezérezredes (1857-1938)	1854	Eszék	1913
13. (galíciai) ulánusezred báró Eduard von Böhm-Ermolli tábornagy (1856-1941)	1860	Zolosiv	1913

Tábori tarackosezredek			
1.	2.	3.	4.
2. tábori tarackos ezred gróf Gustav Geldern-Egmond zu Arçen táborszernagy (1837-1915)	1854	Bécs	1904
4. tábori tarackos ezred	1854	Budapest	1911
10. tábori tarackosezred	1854	Przemysl	1912
14. tábori tarackos ezred gróf Alexander von Krobotin táborszernagy (1849-1933)	1885	Innsbruck	1911
Vártüzér-ezredek			
2. (morva-galíciai) vártüzér-ezred gróf Eduard von Beschi címzetes táborszernagy (1848-1916)	1891	Krakkó	1907
6. (magyar) vártüzér ezred Adolf Edler von Kollarz altábornagy (1830-1918)	1891	Komárom	1891

A háború

Az 1914-es év elején négy gyalog-, egy huszár- és két tábori tarackosezred állt tulajdonos nélkül. A 12. huszárezrednek már 1910 óta nem volt tulajdonosa, ekkor hunyt el VII. Eduárd brit uralkodó, aki még 1888-ban trónörökös-ként kapta meg az alakulatot. 1914-ben, még a háború kitörése előtt három ezredtulajdonos hunyt el: Hubert von Czibulka⁵ altábornagy (91. gyalogezred), Fejérváry Géza⁶ gyalogsági tábornok (46. gyalogezred), és Ernst von Leithner⁷ táborszernagy (69. gyalogezred).

Ferenc Ferdinánd trónörökös meggyilkolásával egyszerre három alakulat „árvult el”, a 19. gyalog-, a 7. ulánus-, valamint a 6. tábori tarackosezred. A győri 19-eseket mint trónörökösi ezredet 1914. október 3-án Károly főherceg kapta meg.⁸

A háború kitörése tulajdonképpen az ezredtulajdonosi rendszer hattyúdalát jelentette. Mint korábban láthattuk, számos külföldi méltóság viselt osztrák–magyar ezredtulajdonosi címet, közülük többen az ellenséges táborba kerültek. Ferenc Józsefet még 1914-ben megfosztották orosz és brit⁹ ezredtulajdonosi jogaitól, akárcsak azokat a német uralkodókat, akik rendelkeztek ilyenekkel. Osztrák–magyar részről ilyen lépésre nem került sor, csupán annyit rendeltek el, hogy 1915-től az alakulatokat csak a hadrendi számmal jelöljék. Érdekesség, hogy hasonló helyzet az 1866-os osztrák–porosz háború idején is előállt, amikor a porosz király és a trónörökös ezrede is (a 34. és a 20. gyalogezred) is ott harcolt a königrätzi csatatéren, saját ezredtulajdonosaik hadserege ellen.

Még 1914 folyamán két német tábornokot iktattak be osztrák–magyar ezredtulajdonosi méltóságba: Hindenburg a 69. gyalogezredet, Mackensen pedig a 10-es huszárokat kapta meg. Utóbbi esetben hivatalos névfelvételre nem került sor, hiszen a 10. huszárezrednek III. Frigyes Vilmos volt az örökös ezredtulajdonosa, a tízeseket viszont a továbbiakban előszeretettel emlegették Mackensen-huszárokként. 1914-ben még egy üresedés történt, az év utolsó napján elhunyt von Waldstätten táborszernagy ezredét, a 81-eseket ugyancsak egy német hadvezér, Falkenhayn kapta meg.

⁵ †1914. február 28. Bécs.

⁶ †1914. április 25. Bécs.

⁷ †1914. július 1. Bécs.

⁸ CSASZKÓCZY 1938 240 .p.

⁹ A brit dragonyos gárdisták ezzel egy időben sapkajelvényüket is lecserélték, mivel a kétfejű sasos Habsburg-címert ábrázolta. Érdekesség viszont, hogy 1938-ban újra használatba vették a jelvényt, sőt a jogutód alakulat, a Királynő 1. Dragonyos Gárdája ma is ezt viseli.

Ferenc József halálával a császárezredek utódjára, Károlyra szálltak. Ő azonban csupán másodtulajdonosként vette át ezeket az alakulatokat, és elrendelte, hogy elődje maradjon örökös ezredtulajdonos.¹⁰ Károly király abban sem követte a korábbi szokást, hogy a trónörökös ezredet, a győri tizenkilenceseket megtartotta magának. Ottó, a trónörökös a 17-es gyalogezred tulajdonosa lett, Zita királyné pedig az első (és utolsó) női ezredtulajdonosa lett az osztrák–magyar haderőnek. Károly továbbá a tiroli országos lövészeket (Landeschützen) is uralkodói ezredeknek nyilvánította, így ezeket 1917-től császárlövészeknek (Kaiserschützen) nevezték (korábban ezeknek az alakulatoknak nem volt tulajdonosuk).

Több külföldi ezredtulajdonos kapott új alakulatokat a meglévők mellé, továbbá még két német koronás fő lett osztrák–magyar ezredtulajdonos: II. Frigyes Ágost oldenburgi nagyherceg és IV. Lipót, az aprócska lippei hercegség uralkodója.

A háború folyamán megváltoztak az ezredtulajdonosság adományozásának szokásai, így többek között négy tábori vadászászlóaljnak is lett tulajdonosa. A honvédségnél 1914 előtt egyáltalán nem voltak ezredtulajdonosok, a háború utolsó évében azonban az 1. és a 20. honvéd gyalogezred is kapott tulajdonost IV. Károly, illetve Szurmay Sándor személyében.

A háborús ezredtulajdonosok egy részének volt személyes kötődése is a megkapott alakulatokhoz: I. Ferdinánd bolgár cár még herceggént 1884-85-ben szolgált egy ideig a 26. vadászászlóaljnál¹¹, Arz Artúr pedig egyéves önkéntesként a 23-as vadászoknál kezdte meg katonai pályafutását.¹²

A háború alatt bekövetkezett ezredtulajdon-adományozásokat az alábbi táblázat foglalja össze¹³:

Gyalogezredek			
1.	2.	3.	4.
12. (magyar) gyalogezred II. Frigyes Ágost oldenburgi nagyherceg (1852-1931)	1702	Komárom	1917
17. (krajnai) gyalogezred Ottó főherceg ezredes (1912-2011)	1674	Ljubjana	1916
46. (magyar) gyalogezred báró Hazai Samu vezérezredes (1851-1942)	1762	Szeged	1916
69. (magyar) gyalogezred Paul von Hindenburg német tábornagy (1847-1934)	1860	Székesfehérvár	1914
81. (morva) gyalogezred Erich von Falkenhayn német gyalogsági tábornok (1861-1922)	1883	Igló	1915
93. (morva) gyalogezred báró Karl von Pflanzer-Baltin vezérezredes (1855-1925)	1883	Šumperk	1915
107. gyalogezred Frigyes Ágost szász király (1865-1932)	1917	?	1917
138. gyalogezred Remus von Woysch német tábornagy (1847-1920)	1918	?	1918

¹⁰ CSASZKÓCZY 1938 240.p.

¹¹ ARANYLAPOK 1940 40.p.

¹² ARANYLAPOK 1940 27.p.

¹³ CSASZKÓCZY 1938 adatai alapján

Tábori vadászzászlóaljok			
1.	2.	3.	4.
9. (stájer) tábori vadászzászlóalj báró Rudolf Stöger-Steiner von Steinstätten vezérezredes (1861-1921)	1808	Graz	1918
12. (cseh) tábori vadászzászlóalj IV. Lipót lippei herceg (1871-1949)	1813	Mladá Boleslav	1917
23. (magyar) tábori vadászzászlóalj báró Arz Artúr von Strassenburg vezérezredes (1857-1935)	1848	Marosvásárhely	1917
26. (magyar) tábori vadászzászlóalj I. Ferdinánd bolgár cár (1861-1948)	1914	?	1917
Huszárezredek			
10. huszárezred August von Mackensen német tábornagy (1849-1945)	1741	Székesfehérvár	1914
16. huszárezred Zita királyné (1892-1989)	1798	Debrecen	1916
Tüzérezredek			
25. tábori tarackosrezred II. Vilmos német császár (1859-1941)	1914	?	1917
60. nehéz tábori tüzérezred I. Ferdinánd bolgár cár (1861-1948)	1917	?	1917
M. kir. honvéd gyalogezredek			
1. (budapesti) honvéd gyalogezred IV. Károly király (1887-1922)	1886	Budapest	1918
20. (nagykanizsai) honvéd gyalogezred báró uzsoki Szurmay Sándor gyalogsági tábornok (1860-1945)	1886	Nagykanizsa	1918

Az ezredtulajdonosi intézmény jelentősége csökkent a háborús évek alatt, de az alakulatok katonái számára sokszor továbbra is nagy jelentőséggel bírt. Kozma Miklós, a 10-es huszárezred tisztje háborús naplójában többször megemlékezik Mackensen tábornagról, és érezhető a leírtakból, hogy a székesfehérvári huszárok igen büszkék voltak új ezredtulajdonosukra.

Feltűnő az is, hogy a háború egyik fő „divattermékén”, a sapkajelvényen is sokszor megjelentek az ezredtulajdonosok. Sokszor csupán utalásként, például a hármas dragonyosoknál, akik a szász címer viselésével utaltak az ezred tulajdonosára, de több alakulat készített az ezredtulajdonos portréjával díszített sapkajelvényeket. Ferenc császár uralkodói névjele ékesítette az 1. dragonyosrezred kitűzőit, a tizenhatos huszárok pedig Zita királynéről emlékeztek meg hasonló módon. A hármas ulánusok sapkajelvényére is felkerült az ezredtulajdonos, a jelvény ugyanis Károly főhercegnek a bécsi Hősök terén álló lovas szobrát ábrázolja.

Felhasznált irodalom:

ARANYLAPOK 1940 - Aranylapok az egykori magyar tábori vadászzászlóaljok történetéből.

Szerkesztette: vitéz Németh Lajos. Budapest, 1940.

CSASZKÓCZY 1938 – vitéz Csaszókóczy Emil: Ezredtulajdonosok az osztrák–magyar hadseregben. In: Magyar Katonai Szemle. 1938/3. Budapest, 1938.

DEÁK 1993 – Deák István: Volt egyszer egy tisztikar, a Habsburg-monarchia katonatisztjeinek társadalmi és politikai története, 1848-1918. Budapest, 1993.

HERMANN-SZANYI 2015 – Hermann Attila – Szanyi Miklós: "Csak előre, édes fiam..." : a magyar Szent Korona országaiból sorozott hadosztályok, ezredek és zászlóaljok jelvényei a Nagy Háborúban. Debrecen, 2015.

KOZMA 2014 – Kozma Miklós: Egy csapattiszt naplója – 1914-1918. Budapest, 2014.

SALLAY 2010 – Sallay Gergely Pál: Mindent a hazáért! Első világháborús osztrák–magyar katonai alakulat- és emlékjelvények. Budapest, 2010.

SCHEMATISMUS 1914 – Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die Kaiserliche und königliche Kriegsmarine. Bécs, 1914.

SCHMIDT-BRENTANO 2007 – Antonio Schmidt-Brentano: Die k.k. bzw. k.u.k. Generalität 1815-1918. Bécs, 2007. (digitális kiadvány)

Képek:

Köszönet a képekért Glenn Jewisonnak, Peyo Kolevnek, Jérôme Lantznak, és Szanyi Miklósnak!

Thank you for the pictures: Glenn Jewison, Peyo Kolev, Jérôme Lantz and Szanyi Miklós!

1. Egy békebeli ezredtulajdonos: VII Eduárd brit uralkodó, a tizenkettes huszárok ezredeseként

(Jérôme Lantz, Hussards Photos)

2. Ferenc József császár a tiroli vadászrezdek uniformisában

(wikipedia)

3. V. György brit uralkodó a 12. tábori tarackosered egyenruhájában

(Pinterest)

4. Mackensen tábornagy mint a tízes husárok ezredese

(Jérôme Lantz, Hussards Photos)

5. I. Ferdinánd bolgár cár huszár ezredesként...

(Jérôme Lantz, Hussards Photos)

6. ...és tábori vadász ezredesként, mint a 26-os vadászok tulajdonosa

(Peyo Kolev, Lost Bulgaria)

7. Vilmos porosz királyi herceg, a 13-as jászkun huszárok ezredtulajdonosa

(Jérôme Lantz, Hussards Photos)

**8. IV. Frigyes Ferenc mecklenburg–schwerini nagyherceg a 6-os dragonyosok ezredeseként
(Glenn Jewison, Austro-Hungarian Land Forces 1848-1918)**

1

2

3

4

5

6

9. Ezredtulajdonosok sapkajelvényeken: 1) 1. dragonyosezred, 2) 8. dragonyosezred, 3) 29. gyalogezred,

4) 5. huszárezred, 5) 32. gyalogezred, 6) 4. gyalogezred

(Szanyi Miklós)

10. Ezredtulajdonosok sapkajelvényeken: 1) 10. huszárezred, 2) 11. huszárezred, 3) 16. huszárezred, 4) 34. gyalogezred,

5) 34. gyalogezred. 6) 62. gyalogezred

(Szanyi Miklós)